

Дыглар уонна дыоннор

ҮТҮӨ ДЬОММУТ САТАБЫЛЛААХ САЛАЙЫЛАРЫНАН

Сүт-кураан сүүлэр бийнги оройуоммутун улаханыг айгыратар юм-
юмдхотэр. Биир онуук юм 80-нүүс - 90-нүүс сүүлэргэ булган аакыгыт.
Бийнги курдук тыва хаагайыстыбатынан айахыгын ииттэн оворор
оройуонга ол аанынан аакыгата. Итинн хайдах эмэ тыван этэгтэ
аакыг хайн дун бийнги мөдүн санаалах дыммут оройуону, улууһу
сүлэһэр бурдатыны юмдхотэр.

Бүгд бастагчид Максим Никольевич Спиряков буюуба. Максим Никольевич бэйгэ дараа лекцаяа тасхыбат көмө этэ. Ойон юуни оройуонна уу ботпурсун: быһаарыт көһүлгөн үлэтин кэлбитэ. Ким дараа сарсын туох буолуохтаахын быһаарыт көмүтэр юуни партисынны саныаан Чурапчы куэлуң Таатта уутунан көмүтэри юмүтэр сыйытар гына үлэтин саҕалашыта. Онуоха уу туһа дон үйэни барабыт Дмитрий Петрович Лавров кырдыгас төһү буолубута. Иккэ пьанан Тааттадан Чурапчы куэлутэр дорн түөрт улахан кырдыгас төрө тэпсэрбизилэ. Тааттаа бэйэтин быһытталашытыт. Ити үлэтэр республикаттан туох да көмөтө суох, бэйэбит күөспүтүнэн оһолуһу буттара. Биллэнти бюрократия үлэтиэр ити кыллары сарыбак.

Улуу Сибирский Союз ийн байгууллага. М.Н. Сибиряков үзүүлэн бүтүлгэ. Иман Степанович Синцев сана бастаах багшын ажилтан агаан хоолойго. Дойду үрдүктөн сибирской-партийгай-хаанайхьтабанай тэригтээр ийнсэлхьытээр. Иман Степанович итгэмжлэгдир сансага суух тоонолхотгор багшынхтарын аналалбаата. Ийн элхээс эрх доонт, хас биршин нэгүлхэк багшынга элхэк юмсаага, илгүрэгдүүлх бөгөөд аналалга.

[illegible]

Ол сайын кураан баяр буузан, от дойду сиритэр мэлтэхтүк үүнэ, атыт улуустарга тийит оттоохуну, кыһынан аны ол оту массыннан тийгэтир барыта баһылык нөүгө барыта. Нөүгө сайыаһант сааһаан, соҕуустар ыһылан барытара, бастаһыан мэлтэх сирдүк-уоттук "Нуралы" соҕуос ыһылыбыта. Арыый да сирдүк дьон кэлэ. Өрүс элэрдэхтэр кэлэстииһи тэриггэстэр буолуулабытара. Соҕуустар байыра-дуоттара, сүдүлүүн-сыһылан, тэжиннээһин соҕуос урбиггэстэр пайа баһыаһыан түстүшүбүтэ, байыналар, ыһыла тутуулар үрөһтөһү тэжиннээтэр, көмбөлүнэр ыһылан дьарыктарын баһынай хаһайыстыбаларга, келүбэ сирдэр оройуон бары дьонунан дууһа аһыанан түстүшүбүтүтэр.

Иван Степанович туур орхуугуу кин уугуус клининг улашан хогшууны байраран багтан убагас оттула коштуттара. Онгон ышта сыйлас дымжа ситорор, улзавир учтагйин багбангит:

Республикада бөлүр бастакынан "Тизгүн программа" үчтүзгөн барбыла. Кураан дыйлыр алаан биорбтотастар. Ол ичин уруус республиканы туурдусан, Москвадан быйлыгы ыгылаан ардагы түлөттөрүр самозету аралан арнахтатан абырабыла. Ити эмго дыйбуыр тулгалары онорлордуй дийн баян сыйлаах Петр Тимофеевич Аржаков кобулдулунинин онголушубута. 1994 сыл кулуеру халлаанга быйлыктар сысташа булган барбылаага.

Сарааммат үзүнн тизгездер пюрдөн. Урут оройюн бойтөнн күзүрүн сарааммат Чуратчы күзүлүн Тапта үрүк уулуун сайылары тәрнөмүт үлктөрүн Иван Степанович республикадан үн көрөдөн тизгездер пюрдөн бу тууу айбог үйбөзүнө. Ити курулук Чуратчы көңилдигэр үрүк сүмшүн көмкөрүү, железобетоннай муостина туттарыны уонна да апын үлктөр ыгыталаммыктара. 1995 сылыаха Тапта үрүкүн уута аан бастаан Чуратчы күзүлүтэр кузгута, сайыабыта.

Башлыкың үгүс элбик сыралык үлгүлөргөтөн быга тутан арындыкка иланник.
Бу айга кири 70 сакыл тухулукхак күнүлөн эбэрдикини! Иван Степанович,
кыдыары билбэкс үтүнүк оор деген алпалыбы.

Петр МАКАРОВ.

Кытааннах орто оскуолатын 100 сылыгар

ОСКУЛАБАР СЫРЫТТЫМ

Төрөвбүт дийдүм, үөрөмжит, үлүсэбит
Кытааныным оркууштын 100 сыйлах үбдүйүгүз
Дыкуукайга башылаба сугар булан кыйан
Кабатэзем, тобо „сүт“ хаалбышын бу ханыкка
сүрүнн турабын.

Онгоп калың берен, бирээ торокбут быратым
күрөң, кырдаарс кыялтым А.Г. Пономарев аюктон
барыга 40 жонуп сыгып таарып, эрээ пийиз,
суктокон оскулабын кырдим.

Басган 1934 сннлхсн элэм Бүтүр олоннор маастариан тутгарбыт эрх оскон дьстннэр быһа аастым. Сылдьылыгарым ыраатта. Керөөт—үөрдүм. Иһирдэ—ыһ-ыраас, сыһ-сыллаас, оһоһуу бөбө. Корхосхо, хоп кэрлүх турааксылыр. Тутж кыһынан тонорбуттар, спортсаала өтүн эрдэ көтүрбүттэрэ. Кэдрөө кылаастарга библиотекка, үлэ уругун кабинетэ эннн баалыр. 2 кылааска бу оһуулаах 7-с кылааһы биһирэ бүтүртүт таһаарыһым, хайһаһа Саха Республикатын үтүөлүк тренерэ И.Н.Топон 80 сааһын туоларынан манаска ыһыһлар республикатаары хайһаһа күрүкэһиннэр кабинет спортсменнар түстүтүрүө.

Үүрэмийг кылаастарбын кэрийн көрдүм, ово савпын уюуна бу дүгүр 80 жыл усталган-туореттар тобоннок элбик ово-аймах үүрэнн аастыта бусутой дүгн санган ашлым. Бу оскунуа мин 1947 сыллаахха 1-ты кыласна кинирбитим уюна 1954 сыллаахха 7-ни бүтүрбитим, кэлин 10-тин тахса сүт учууталыкын, аштылуун, дүгнэктэринн үлүгүрүтүм.

Оскупшам баремсаны юрон баран бивүргэн ордук үүрдүм. Ол орлоку үбүн капиталнай истөөнөгү төрүт түстүккө өссө кыргынык топтойгон туудурыггын. Того?

1984 онд ахдаах саас күүлүн тутарга оролтуулган мууна ирэн, дөөлө түгөн, анимар уу (дүүдлэх) үөскээн, обитин тэлэй бөҥ буолан, суулаары куттаан көһөргө күһэллэбиһигит. Ону муостатын көтүрэн, уутун босхорунан биеэрэнэн бастарбытым. „Онотторон дааны тута суук, сии биэр ирэн түтү туруоҕа, тэлэй оһуор“ — дьобитэрэ. Кырыһаа онук курдуга. Ону 4 кибисек кэли биэрэтэ булан, улахан дөмкөрттарыннан сыһаа көтөхөрбүтүм. Тэлэйдээк мастарын уларыттаран, 30-ка мингэрээк хапталынай испэиэ алын икки түтүнэн иннэри мастары уурталаан „огуу“ курдук буолуларан онотторон, босхорун, бөһүлүн көтөрөн буулан, икки уһугунан мас турбаһарынан таһырдыа баһаһтарбытым. Онтон илэ... орубуна 30(1) сит ааста. Окуускем барыһан бөлүгүн дааны ол сиринэн төмөтөйөн турар, өссө дааны турбаһтыах чинчилээк. Кыһаы бөҥ 3 мингэрэ курдук сиринэн тымышы салтан сыһаар буолуһуна тоҥо ирэй, тэлэй буолуой? „Огуулаһтарарым“ бусулар, кырдык, 1-2 сыһын салтан ирэн түтэрэ, тэлэй сирэ чачыы этэ. Сааһым тухары тоһомоок элбэк тутуларын

ыттарбытым, улазари онотторбутум бусулой, ол эр-
эри саймай асынарым, истер кизин тутта саныарым-
ипи „отуу“. Ол ийин куруук этэбин, суруйбын. ханлык
багарар оротунун ирэн түспүт кыра, улазан тутуусуары
ипилик кетесторөн барын „отууланасха“, эбтер сир
үрдүтүр „хара“ муоста оюлдоххо тоно багарар ар
түлөхтарын согдизин.

Бээ, ослукалар тогтгооса. Ити курдук үерөнөрдүн, улашпирдин 20-гэи тахса сый „тэсэйбит“ эргэ ослукам барыхсан дийэтин көрөн астынан сана ослукар тийэстем. Уруктар бара тураалар эбит. Уу-чуумуу. Ыйларан дүрөктөр хонугар тийдим. Эдэр салайанчы В.М.Яковлев соботогун олороругар түбөстим. Вээстем Михайлович үөрэ-көтө көрүстэ, ослукатын кыргы сындыан сийилин көпсөтэ. Ону истэн уонна илэ характынан көрөн найаа элбэк өрөмүөн, тупсары үстэ борбөйттатан олус собо, дуоһуйа санаалым. Ит-таһа саналымы эписийдирэн, муостата эмиз сана шүүл хаттаһыһынан тэлгэнэн буактын сана тутуллубут курдук буолбут. Художественный хайысхалах ослука дик курдук, кннрэр авраа оһоһуулуһууу, иһин кыргэһиһэ, кыргэһиһэ—белгыта ис кыргык, тупсарай.

Көрүдөр үлүгүт бары көзгө тутар, окусалар агт
нигизилэбит норуолунай суруйанчы, мин элбэтик
агытсыгт чутас доворум В.С.Яковлев-Далан булго
санылыа онгоһулун үрдүк элбэксхо туруордубузун
көрөм үрдүм.

Бүтгэлээр Вячеслав Михайлович мнэхэд одоога 100 саялан таагартарбыг кинигэлэрин бэлэжээн уонна Махтал сурук туттаран, эйбэрэстик көрсөн, кинигэлэ агарбытагтан сулуһун дигэн астынаһым уонна махсанаһым. Бу кинигэни сыһыйан туран вахтам, олоһуута, ис хоһооно үчүгэйин, хаартыскага үгүһүн, архыһы матырышаллара элбэстик туһанылыбымтарын буладигон хайбаһаһым, биһр даһаны улахан сыһыһы булбатым, манга сурулутубут, хаартыскалара юурибигт доһу үгүстэрин биллорбингөн кинигэлордун көрсүбүт курдук санаһным, элбэһи эргитэ санаһтым. Ол кинигэ, кырдыһынан этгэххэ, маннаһык үйгэтэх, үгүө кинигэни таһаартархахтара дигон санаабытаһым. Ол иһин бу кинигэни таһаарыһа бары үлгүтэспигт дигонго бэйэм махталбын тирээбим.

Түмүгэр, 100 сэт устата сууһунан, тыһыанчаны
ыччата нигэн-үөрэтэн таһаарыт ытык ыһабыт
Кыһаахылыт оһуоһатын үбүлүүгүгэр республһикат
Ил Дархана Е.А.Борисов, үөрэх минһистирэ
Ф.В.Габдушев уода үрдүк соһолоох ыалһытар, үтү
элбэк уруукку үөрөнчочигүгэр катэн үрдүк таһааһахтык
ыһабылыһабыһан эһэрлэһиһин уһаһа барыһыһа
чэгитэн доруубуйһан, олоһхутар, үтэһигүгэр
сигиһигүгэр, оһуоһабыт бархасан минһистэн өсө
сайаһ-үүтө турарыһа баһабын тыһаһын.

Иван ПОНОМАРЕВ

Киши уонна сокуон

ПЕРСОНАЛЬНАЙ ДААННАЙДАР

Сибөөс, информационнай технология уонна массабай коммуникация эйгэтин хэргэн көрөр федеральнай сулууста персональнай дааннайларын субъекстар быраастарын харыстайар боломуочуйаларын уорганынан булар. Бу сулууста персональнай дааннайлары оноруу «Персональнай дааннайлар тустарына» 2006 сыл от ыйын 27 күнүсүн 152-ФЗ Мөхкөм Федеральнай сокуон (салгыы «Персональнай дааннайлар тустарына» Федеральнай сокуон) ирдэбиллэрингэр соп түбэһиитин хонтурутуу уонна хэргэн көрөр.

РФ Бырабылгалластыктын 2012 жыл кулун тутар 21 күнүсүнөн 211 Медресе ууралдынан «Персоналдык маанилер» тусарынан Федеральнай соконтти уюну бу соконтти сиз тууруненир иштелибик сокон суулганаас правокот аккаларга

көрүлүбүт эбейинистери тизилер тоодаларь
венгай уонна муниципалгай уорганарынан
булар операторлар ылынылхастах дьахиларын
истилхтэз биргэстиилэр. Бу уураах иккэ
пуугулар персональгай дьахилары оңорууга
сыһыаннаах политтикаы быһаарар докуму-
онтар биргэстиилбигэрин кэминтэн 10 күн
иһинэн муниципалгай уорган оҕилгелгай
сайтар боноттотулор көрүлэр.

Манга тэнгэ (Персоналлаг далантай) тугатарынхоо Федералайн сохон 25 ыстайланан 4 чалхан провизиторон бу Федералайн сохон кууһутар киирер дээрн персоналлаг далантайшры огоро саллар уонна сохон кууһутар киирбитин зонантэн салгыа огоро сыһаар оперторшор персоналлаг далантайларха субъектар бырантын харьастыар боломуһуулаах үөрүһүн

Федеральной союзн 22 ыстайытын 3
чалыыр көрдүгүнүн уведомление түзөр
эбэлирестер.

Энгийн Роскомнадзор Саха
Өрөспүүбүлүстүгүнээри управлениета
14.fkn.gov.ru сайтты "Сайбылынанна
электронный формат" дитэн тулүмүбэр клирэн
уведомление электронный көрүгүн толороргор
сүбүлүнбил: Уведомлениены толорон уонна огу
Роскомнадзор информацийнай тийинэрылтан
баран, толордуллубут форманы тэрилтэ
быыһаткалыгар бэрээттиэххэ наада.
Болгомуогуйдаах кийи илти баттаабыт
уведомлениета управление аадырыһыгар
ытыллар: 677000, Дьокуускай к. Курашов
уул., 22, Роскомнадзор Саха
Өрөспүүбүлүстүгүнээри управлениета
Уведомление факсовой куоһуулат

Ыйышыбар уонна онотуллубат

Ирдэишээр сибидионьзын түгээрби
буулуу, ол эбэтэр маньнык сибидионьы
тогоруута суох түгэрийгэр буулаһында бу 152-
ФЗ №-дээх Федеральной сокуон 20
ыстаһыйтын 4 чааһын ирдэбилтэрин үөһүн
буулар уонна юридическай кыахтаах
тэрилтэлэр итэһиэ дуоһунастаах дьоннор Р.
КоАП 19.7 ыстаһыйтыһын административнай
эппиэттэһэсэ тардылаллар
(административнай ыстараап түгэрийгэр).

Уведомленияны толоруу туфунан манньак
телефондориниз ыйыталайыхха сөт: (412)
42-40-98, 42-02-46.

Ольга КИРИЛЛИНА,
Сиббэ, информационная технология уонна
массабай коммуникация эйгэтин кэски
курор федеральнай
судууһа, салайааччытын э.

